

Kántás Balázs

Summáját írom... (Könyvhét, 2010) – II.

Új rovat indul az Apokrif Online-on. A *Summáját íromban* az év három nagy könyves eseménye, a Könyvfesztivál, a Könyvhét és a Karácsonyi Könyvvásár alkalmával kérjük föl szerzőink egyikét-másikát, hogy válasszanak a kínálatból 5-10 olyan könyvet, ami valamilyen szempontból felkeltette az érdeklődésüket, majd számoljanak be olvasmányélményükről: csalódtak-e avagy sem, jól választottak, vagy tévedtek? Első summázó szerzőnk az Apokrif hálózati és nyomtatott kiadásában (s emellett számos országos folyóiratban is) egyaránt rendszeresen publikáló költő, műfordító, kritikus, **Kántás Balázs**. Az általa választott tíz 2010-es könyvheti könyvről írt recenziókat két adagba osztva tárjuk Olvasóink elé. A második részben Boldogh Dezső, Utassy József és Györe Balázs versesköteteiről, Báthori Csaba esszékötetéről és Sándorfői Edina tanulmánykötetéről olvashatunk. (*A summa első fele [ide](#) kattintva olvasható.*)

A **Boldogh Dezső** néven publikáló Fülöp Gábor második kötete méltó folytatása a szerző *Gyalogbeszéd* című, ugyancsak a Parnasszus Könyvek gondozásában megjelent 2006-os első kötetének. A viszonylag ritkán publikáló, ugyanakkor annál értékesebb lírai műveket alkotó költő a kortárs magyar középnemzedék olyan különleges tagja, akire mindenképpen érdemes odafigyelni.

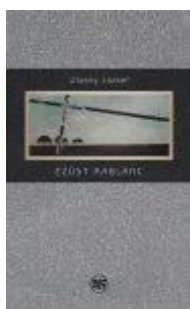
Boldogh Dezső kötete négy egységből áll. Az első ciklus a *Hétköznapiak* címet viseli, s főként olyan verseket tartalmaz, melyek mindennapi témákat ültetnek szakrális keretek közé. A második, *Könnyű, retro, szép versek, stb...* című, kissé ironikus-önironikus címet viselő ciklus, miként azt címe is mutatja, főként klasszikus formában íródott, erősen klasszicizáló és esztétizáló szövegekből áll össze. A harmadik, *Ősök, mások* című ciklus a művésznéven publikáló költő fiktív őseihez intéz megszólításokat. Megidézi őket, nyilván kissé önironikus hangvételben, ugyanakkor a fikcióval valódi életrajzi emlékek, meglepően őszinte költői vallomások is keverednek. A negyedik, *Mesterek köszöntése* című blokkba a költő főleg olyan verseit rendezte, melyben nagy elődeit szólítja vagy idézi meg. A ciklus szövegei dialógust folytatnak többek között Baudelaire, Petri György, Georg Trakl vagy Shakespeare ismert és kevésbé ismert műveivel. Az ötödik, záró ciklus egyben a kötet címadója is – az ***Éjszakai kamionos*** címet viselő ciklus, illetve azon belül maga a címadó vers az utazás, az állandó úton levés metaforájára épül. A költő napjainkban olyan, mint egy éjszaka is úton lévő kamionsofőr, aki szinte sosem alszik, s attól, hogy elérje úticélját, szinte semmi nem tántoríthatja el. Mint minden költő, persze Boldogh Dezső sem tudja pontosan, merre is van az a bizonyos irány, úticél, hiszen ha tudná, költészetének nem lenne sok értelme. Ha a költő A pontból azonnal elérne B pontba, költészete kiszámíthatóvá, unalmassá válna. Így azonban töretlenül keres, barangol, elmegy valami mellett, visszatér hozzá, s ez a folyamatos útonlét ad értelmet magának a költészetének.

Ami Boldogh Dezső lírai beszédmódjait illeti, meglehetősen sokrétű költőről van szó. Kedveli a neoklasszicizmus hagyományát és a kötött versformákat, antik metrumai és rímei irigylésre méltóan gördülékenyek, szövegein szinte sehol nem érezni a mesterkéeltséget, természetellenes nyelvhasználatot. Emellett szívesen nyilatkozik meg hosszabb szabadversben, sőt, szinte minden metrikai szerkesztettséget nélkülöző, prózaversszerű formákban is. Verseinek közös

jellemzője, a formai szerkesztettségétől talán függetlenül, hogy beszélőjük mintha valami szakrális állapotban szólalna meg, kissé sámánisztikusan vagy a távol-keleti buddhista bölcsekhez hasonló hangvételben. Boldogh Dezső a mindennapokról is beszél, ugyanakkor a mindenség hangján is megszólal. Főként igaz lehet ez kötött formában írt verseire, melyektől a költői beszélő mintha valami megtisztulást, a régi jó, ám mára kissé elfelejtett hagyományokhoz való visszatalálást remélne. A távol-keleti bölcsélet mellett nagy mértékben jelen van e poétikában az antikvitás görög-római hagyománya, de a XVIII. századi klasszicizmus vagy a XIX. századi romantika hatása is kiolvasható belőle. Boldogh olyan költő, aki nem elfordul a hagyománytól, hogy valami merőben újat alkosson, hanem olyan, aki tisztában van vele: újat csak úgy alkothatunk, ha tisztában vagyunk vele, mihez képest is újulunk meg, így a hagyomány esetleges elvetése mellett megkerülhetetlen a hagyományhoz való odafordulás, mely a saját eredetünkre adhat választ. Az *Éjszakai kamionos* nem egyéb, mint az eredetet, többek között a költő saját eredetét kutató költészetet bemutató verseskötet. A költővel együtt az olvasó is útra kelhet, s e napjainkban kivételesen tisztának hangzó, bölcsességet és játékosságot ötvöző versek által talán maga is közelebb juthat önnön eredetéhez.

(Tipp Kult Kiadó, Parnasszus Könyvek, Budapest, 128 oldal, 980 Ft)

*

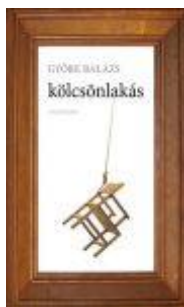

Utassy József legújabb kötete rég várt irodalmi csemege a Kossuth-díjas költő munkásságát ismerő és szerető olvasónak, hiszen a szerző hosszú, mintegy hét évnyi hallgatás után szólal meg ismét versben. Az *Ezüst rablanc* egyrésztől régebbi válogatott versek gyűjteményes kötete, másrésztől viszont új verseket is tartalmaz szép számmal, melyek a régebbi művekkel együtt méltók az elfogulatlan, érzékeny olvasói figyelemre. A kötet hat nagyobb ciklusra tagolódik. Az elsőben, mely a *Csillagra zárt egek alatt* címet viseli, a szerző az 1956-os forradalom és szabadságharc ifjú hőseinek állít emléket. A második, *A szerelem szélén* című egység voltaképpen szerelmes versek gyűjteménye, míg a harmadik, *Akiért a Zambézi zokog* című ciklus a költő fiának súlyos betegségét és tragikus

halálát örökíti meg. A negyedik, *Tengerlátó* című ciklus verseiben a költő tengerhez fűződő viszonyáról ad számot, míg az ötödik, címadó ciklus, az *Ezüst rablánc* főként a szabadság és annak hiányának tematikája köré épül, s egyaránt tartalmaz istenes, hazafias és egyéb szerelmes verseket. A hatodik, *Európa elrablása* című záróciklus tematikailag ugyancsak változatos, verseit talán legjobban az igazság keresése, illetve az alapvetően pesszimista hangnemű költemények ellenére egy jobb világ létezésébe vetett hit fűzi össze. Utassy Józsefről összességében nem lehet elmondani, hogy posztmodern költő lenne, legalábbis nem abban az értelemben, hogy a nyelv használatát öncélú játékként fogja fel. Legújabb kötetében is tradicionális poéta, aki talán a neoklasszicizmus hagyományához áll a legközelebb, s rendületlenül hisz abban, hogy amit a költő a vers által mond, az igazságértékkel kell, hogy bírjon. Személyes élményekből fakadó, olykor megrázóan őszinte vallomásszerű versei mellett nem áll tőle távol a képviselési / politikai költészet sem, melyet idősebb korában is töretlenül művel. Az *Ezüst rablánc* egy tematikáját tekintve nem egyetlen mondanivalóra kihegyezett, hanem több irányba mutató, kivételesen gazdag kötet, csak úgy, mint formakultúráját tekintve. Utassy legjobban a kötött formájú, négysoros strófákból álló, jórészt jambikus lejtésű verseket szereti, ám ugyanolyan virtuozitással nyilatkozik meg más metrumokban vagy strófákban, illetve olykor-olykor prózaversben vagy szabadversben is. A költő legújabb kötete egyrészt olyan pályakép-keresztmetszet, melynek egy ilyen korú és az irodalomtörténetben immár jelentőséggel bíró szerző esetében éppen ideje volt megjelenni, másrészt viszont az új versek olyan plusz értéket adnak a kötethez, mely révén felülemelkedik egy elismert idős költő válogatott verseinek gyűjteményén. Utassy még a hetedik X tájékán is képes újat mondani, ugyanakkor harminc-negyven éve írott költeményei is képesek aktuális módon megszólalni, ami egy immár kanonizált, idősebb költőnek mindenképpen csak erényére válhat. Az *Ezüst rablánc* megítélésem szerint a 2010-es év egyik legfontosabb verseskötete lehet, mely a fiatalabb generációnak is kulcsot adhat az Utassy-életmű olvasásához és újraolvasásához, ugyanakkor a költőt régről ismerő és kedvelő idősebb olvasóközönségnek is mindenképpen fontos, érdekes olvasmányul szolgálhat.

(Napkút Kiadó, Budapest, 252 oldal, 2490 Ft)

*

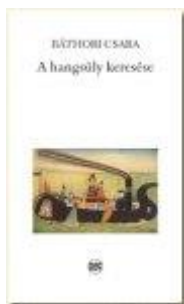
Győre Balázs legújabb kötete olyan költészettel szembesíti olvasóit, mellyel a kortárs magyar lírában viszonylag ritkán találkozni. A prózaíróként is jeles szerző, miként azt költészetét olvasva megszokhattuk, egy szóval sem mond többet, mint szükséges, mindig a lényegre tör, poétikája pedig a minimalizmus irányába mozdul el. A **Kölcsönlakás** című kötet alapmetaforája szerint az emberi élet nem egyéb, mint egy kölcsönkapott lakás, melyben csupán ideiglenesen tartózkodhatunk, s idővel mindent vissza kell szolgáltatnunk annak a felsőbb erőnek, akitől mindezt kaptuk. A könyv nyolc címtelen, pusztán számokkal megjelölt ciklusra tagolódik, melyek maguk nem épülnek valamiféle konkrét tematika köré, sokkal inkább afféle állomások egy naplójegyzetszerűen személyes, ugyanakkor metafizikusan mély, grandiózus versgyűjteményen belül. Győre Balázs egyrésről hangulatokat, emlékeket, pillanatnyi létállapotokat rögzít általában rövid, lapidáris verseiben, másfelől mindegyik szövegében ott lappang a transzcendens iránti vágy, mintha a költő afféle misztikus bölcsként a természet, az univerzum felsőbb hatalmaival kísérelne meg dialógust folytatni. A szigligeti emlékek, a szoba magánya, az immár szinte elfeledett szerelmi csalódás, az egyetemi oktatás emlékei, vagy a költő idős édesanyjának pillanatnyi megjelenítése mind olyan puzzledarabok, melyek jóval túlmutatnak önmagukon – s mi más lenne a költészet feladata, mint az első olvasatban megjelenő tartalmakon, voltaképpen magán a szövegen túlmutatni? A puzzledarabkák egy sokkal nagyobb ívű, az idő dimenzióját kiiktatni kívánó költői koncepcióba illeszkednek, még ha első olvasásra az egyes versekben erősen jelen is van a temporális aspektus, főként a múltbeli eseményeket, pillanatképeket megörökítő versekben. A pillanatképek csupán látszólag bírnak pillanatnyi vonatkozással, egy magasabb, metafizikus-bölcséleti szinten mintha a költői örökkévalóság megteremtésére törekednének.

Győre Balázs költői nyelvének tömör, letisztult, olykor-olykor már a zen-buddhista kóanok hangnemére emlékeztető meditatív bölcsessége mellett elengedhetetlen eleme az intertextualitás. A költő persze nem játékosan, feladványszerűen, beillesztett vendégzsövegek formájában használja ezt a posztmodern poétikákra oly jellemző alakzatot –sokkal inkább csak finoman utal egy-egy, jellemzően amerikai szerzőre, olykor néven is nevezve őket az adott versben, ilyen szerzők többek között John Berryman, Ginsberg vagy William Carlos

Williams. A távol-keleti bölcsek beszédmódjára emlékeztető hangvétel mellett természetesen elengedhetetlen kiindulópont Györe Balázs költészetének olvasásához a szerző műfordítói munkássága és nyíltan vállalt, szinte rajongásszerű tisztelete az angol-amerikai irodalom, főként a *confessional poetry* és a *beatköltészet* iránt. A versszövegek tömör letisztultsága, a nyelv médiumának szinte csenddé redukálása, az olykor-olykor szélsőséges tömörítés persze felvetheti annak lehetőségét is, mennyire olvashatóak a *Kölcsönlakás* versei a hermetizmus hagyománya felől. Habár nyelvi magatartásformáit tekintve Györe Balázs versei mutatnak bizonyos közös vonásokat a hermetizmussal, a költő példának okáért nem használ központosítást, így a szavak közötti grammatikai kapcsolat nem minden esetben egyértelmű, a referencialitásról semmiképpen nem mond le. Szövegei egyértelműen utalnak a külső valóságra, főként igaz ez az emlékképeket megörökítő versekre, ugyanakkor a versek együttes olvasása egy magasabb szintű, metafizikába hajló költői koncepciót körvonalaz. Ily módon a távol-keleti bölcselet, a *beatköltészet* és a *confessional poetry*, valamint a hermetizmus hagyománya együttesen adják meg a kulcsot a *Kölcsönlakás* verseinek olvasásához, mely tömörségével, a nyelv minimálisra redukálásával, ugyanakkor szokatlan személyességével és mélységeivel mindenképpen a 2010-es év magyar lírairodalmának egyik meghatározó kötete lehet.

(Kalligram Kiadó, Budapest, 120 oldal, 2100 Ft)

*

Báthori Csaba a 2010-es könyvhétre ezúttal többek között egy esszékötettel jelentkezett. *A hangsúly keresése* megítélésem szerint olyan kötet, mely talán új lehetőségeket adhat az esszé, azon belül is az irodalmi tárgyú esszé műfajának. A vaskos kötet három nagyobb egységre tagolódik. Az első, *Kitekintés* című blokk főként olyan, a világirodalom nagyjai között kalandozó esszéket tartalmaz, melyek voltaképpen Báthori kedvenc szerzőit és műveit hozzák közelebb az olvasókhoz. A világirodalmi nagyságok, szinte mindenki által ismert és olvasott szerzők, Shakespeare, Musil vagy Flaubert mellett olyan kevésbé ismert alkotókról szóló esszékkel is találkozhatunk, mint Wislawa

Szymborska, Robert Walser vagy a voltaképp egykötetes olasz író, Giuseppe Tomasi di Lampedusa.

A második nagyobb tematikus egység, a *Könyvekről* című blokk mellőzi a szerzők ízléséről és alkotásmódjáról való elmélkedéseket, s olyan konkrét könyvekkel foglalkozik röviden, lényegre törően, amelyek az esszéista Báthori Csaba számára valamilyen okból kedvesek vagy érdekesek. Olyan alkotásokról olvashatunk finom, érzékeny elemzéseket, mint Goethe *Levelek Itáliából* című könyve, Joseph Conrad *Lord Jim*-je, vagy Franz Kafka *Levelek Felicének* című műve, de olyan, a magyar olvasó számára szinte ismeretlen könyvekről is értesülhetünk, mint Evelyn Grill *Der Sammler* című kötete vagy Ludwig Börne *Spiegelbild des Lebens* című könyve. A rövid esszék a szerző alapos tájékozottságáról tanúskodnak főként a német, de az angol és a francia, sőt, még az orosz irodalomban is, s lehetőséget kínálnak a magyar olvasónak is, hogy addig ismeretlen szépirodalmi művekkel ismerkedjen meg. A kötet egy rövid, mindössze két esszéből álló, *Két válasz* című blokkal zárul, melyben a szerző a *Vigilia* című folyóirat két körkérdésére ad választ esszéisztikus formában. Mint fentebb említettem, megítélésem szerint Báthori Csaba esszékötete talán új távlatokat képes adni az esszé műfajának a magyar irodalmon belül, különös tekintettel az irodalommal foglalkozó esszékre. Napjaink irodalomtudományi diskurzusa ahelyett, hogy érthetőbbé tenné az olvasó számára a szépirodalmat, vagy közelebb hozná azt a mindenkori olvasóhoz, olykor-olykor inkább elzárkózni látszik ettől, s csak a szűk szakmai közönségre hagyatkozik. Báthori Csaba ezzel szemben – mintegy Szerb Antal és Babits irodalomtörténeti munkásságának nyomán haladva – a tudományos terminológia és csak a szűk szakmai közönség számára érthető / élvezhető stílus mellőzésével olyan közérthető formában fogalmazza meg egy tudományos igényű elemzéssel szemben alul semmiképp nem maradó mélységű észrevételeit, hogy az a mindenkori, a szépirodalom iránt fogékony, ám az irodalomtudományban nem járatos olvasó érdeklődését is felkeltheti. Az esszé, mint félig szépirodalmi, félig ugyanakkor tudományos műfaj, az irodalom iránti korunkra oly jellemző általános érdektelenséget talán képes lehet csökkenteni, hiszen irodalomnépszerűsítő igénnyel léphet fel, mind érthetősége, mind aránylag rövid terjedelme révén. A szépirodalmi művek népszerűsítésére pedig talán sosem volt akkora szükség, mint napjainkban, mikor az olvasáskultúra fokozatosan hanyatlani látszik. Báthori Csaba legújabb esszékötete ebből kifolyólag mindenképpen jelentékeny lépés az olvasói figyelmet a szépirodalmi szerzők és művek felé fordító törekvések sorában.

(Napkút Kiadó, Budapest, 364 oldal, 2990 Ft)

*

Sándorfi Edina doktori disszertációjának könyvváltozata igencsak fontos kötet lehet a magyar irodalomtudományi diskurzusban, főként a germanisztika területén, hiszen három ismert német szerző munkásságának hatásösszefüggéseit kutatja, teszi mindezt ugyanakkor viszonylag elfeledett műveken keresztül. A három szerző, akiknek rejtett esztétikáját a kötet megkísérli feltárni, Goethe, Theodore Fontane és Rilke, az elemzett művek pedig regények – Goethétől a *Wilhelm Meister tanulóévei*, Fontanétól *A tóparti kastély* és az *Effi Briest*, Rilke tollából pedig mára kissé porosnak tartott regénye, a *Malte Laurids Brigge feljegyzései*. Sándorfi Edina könyvének fő tézise, hogy a három németajkú szerző és műveik között a fő kapcsolat talán nem más, mint a szépség és a látszat kapcsolatára épülő mimézis esztétikájának megkérdőjelezése, felülírása. Miként a disszertáció címe is sugallja, a szerző meglátása szerint Goethe, Fontane és Rilke műveikben megkísérelnek túllépni a mimézisen, a művészet pedig immár nem csupán látszat, a valóság másolata / leképezése számukra, hanem sokkal inkább valamiféle önálló, alternatív valóság megteremtésének lehetősége. Fontane, Goethe vagy Rilke persze ezt ebben a formábannem mondták ki programszerűen a maguk korában, éppen ezért beszél Sándorfi Edina többek között a vizsgált művekből körültekintő elemző munkával valamilyen módon kiolvasható, láthatóvá tehető, ám mindenképpen rejtett esztétikáról. Amennyiben pedig a művészet nem csupán leképezi a környező valóságot, s többé nem mimetikus, szükségképpen felvetődik a medialitás problémája is – hiszen mit közvetít olvasójának az irodalmi műalkotás, ha nem csupán azt a világot, ami körülötte van? A konkrét műelemzések mellett a kötetben elméleti fejezetekkel is találkozhatunk, melyek voltaképpen a műelemzéseket és a vizsgált szerzőkről tett megállapításokat hivatottak alátámasztani. Sándorfi Edina különösen tájékozott a vonatkozó elméleti és műelemző szakirodalomban is, állításait pedig mindig hivatkozásokkal támasztja alá, s nem kisebb szerzők meglátásait idézi, mint Derrida, Gadamer, Paul de Man, Blumenberg vagy Walter Benjamin. Habár ez nyilván evidens kellene, hogy legyen, napjaink irodalomtudományi diskurzusában nem egy esetben figyelhetők meg a nagy teoretikusokra való csupán afféle

kötelezőnek tartott, felszínes hivatkozások. Sándorfi Edina könyvével korántsem ez a helyzet, s amellet, hogy a három elemzett szerzőről és műveikről eredeti állításokat képes tenni, s őket saját elképélései mentén kapcsolatba hozni, mindig villámgyorsan képes kanonizált hivatkozási pontokat találni, hogy állításait igazolja, s azok ne csupán szubjektív elemzői meglátások, de a tudományosság rangjára emelkedő, mérvadó állítások legyenek. Megítélésem szerint különös figyelmet érdemelhet, ahogyan a szerző a képiség különböző megjelenési formáit, a vizualitást vizsgálja Goethe, Fontane és Rilke regényeiben, hiszen ezek az elemzések nemcsak a vizsgált három szerző további prózai műveihez, de többek között lírai munkásságukhoz, sőt, általában a romantikus és premodern német líra olvasásához is kulcsot adhatnak az olvasó kezébe. *A minézisen túl* mindenképpen jelentékeny állomás a hazai irodalomtudományi diskurzusban, azon belül is a germanisztikában, hiszen új összefüggésekre mutat rá három prominens alkotó életműve között, ugyanakkor ezen összefüggéseket a tágabb irodalomelméleti és –történeti kontextusban elhelyezve irányt mutat az újabb germanisztikai kutatások következtetéseinek is. Ily módon méltán ajánlható mindenkinek, aki akár Goethe, Fontane vagy Rilke munkásságáról, akár tágabb értelemben a német irodalomról akar újkeletű, mérvadó ismeretek birtokába jutni.

(Debreceni Egyetemi Kiadó, Világirodalmi Sorozat, Debrecen, 276 oldal, 2977 Ft